

Báró-Farkas Margit Chiara: A feminizmus, mint eszmeirányzat megjelenése, a nők jogai és magyarországi sajátosságai¹

A „Nemzetpolitikai ismertek” programon belül, és ennek lezárásaként, záródolgozatom témájául és fő vezérvonalaként egy eszmerendszer bemutatását választottam, ezen belül kiélesítve az értékelését a magyarországi helyzetre való hatására és megjelenésére. Sokat gondolkoztam, mi lenne a legmegfelelőbb téma, amit választhatnék, mi szolgálna sok új ismerettel, mi tudna megfelelően lekötöni is. Végül a feminizmusnál kötöttem ki. Általánosságban könnyen elmondhatjuk, hogy Európában egyre nagyobb figyelmet kap a feminizmus, az előző évszázadokat elhagyva, pálfordulatot véve viszonyulnak a régen tabutémának számítót, a feminizmus által fejtegetett kérdéskörökhöz. A dolgozat egyik tárgyköre, milyen gócpontokon keresztül alakult ki a mai állapot. Másik tematikai elem, ami felvetődött bennem az, saját hazámra mi mondható el. Kutatásom előtt, mint külső szemlélő elsőnek azt gondoltam, hogy Magyarországon nincs sok képviselője ennek az eszmének. Úgy gondoltam, mi még nagyon gyerekcipőben járunk e téren, és soha nem is merültek fel nálunk e fejtegetések a 21. századot megelőzően. Ezt a hipotézisemet is megdőlni láttam már a kutatás kezdeti szakaszában. Ami, mint jogász hallgatót érdekelt, az az, Magyarországon

¹ Báró-Farkas Margit Chiara jogászhallgató. Témavezető: Dr. Löffler Tibor, SZTE ÁJTK Politológiai Tanszék

milyen újnak számító szabályozások vonatkoztak a nőkre, az egyenlő bánásmód érdekében. A továbbiakban ezeket a kérdésköröket fogom bővebben kifejteni.

1. Feminizmus alaptételei

A feminizmus fő kulcsa az, hogy a nőknek egyenlőséget szeretnének kialakítani, hogy ugyanazon jogokra legyenek jogosultak, mint a társadalom többi tagja, a férfiak. Gyakran használt főmondat a *nők emancipációja*. Tisztázzuk az emancipáció szó jelentését. Több csoportnál, jelenségénél használatba vett kifejezés, jelentéstartama: egyenjogúsítás. Elsőnek is, ahol alkalmazták az a római jog volt, de az idő teltével máshol is használták, példának okáért: a zsidók, a katolikusok, a munkások kisebbségét érintően. Időben elhelyezve már egészen a 17. századtól, sőt még azelőttől is felfigyelhetünk jelentős női alakokra, azokra, akik jogaikért megküzdöttek. A hangoztatott egyenlőbb értékelést próbálták megteremteni maguknak. Azonban a tényleges feminizmusról, és mint kifejezés megjelenéséről csak a 19. századtól beszélhetünk. Tehát az számít feminizmusnak, amelynél *az egyén nem csak saját jogai kivívásáért harcol, és önérvényesítését képviseli, hanem nőtársai mellett, mások sorsáért, egyenlőségéért is kiáll*. Kezdeti célja a feminizmusnak, a nők egyenlőségének a kivívása. Ma is ez a fő tétel, de sok új irányzata, változata kialakult és ma már nem nevezhetjük egy homogén egységnek, céljai variálódtak.

1.1 Az emancipáció kezdeti elemei- feminizmus csírája

A francia forradalomban tűntek fel igazán „szerveződés-félében”, amikor is a nők aktív szerepet vállaltak, ám, nagy csalódásukra, az *„Emberi és polgári jogok nyilatkozata”* nem szólt semmit a nők jogairól. Ezzel

az érzéssel írhatta Olympe de Gouges 1791-ben mintegy válaszul a „*Női jogok nyilatkozatát*”, melyben kikelt a férfiak privilégiumai ellen. E mondattal kezdi a nyilatkozatot:

„Nő, ébredj fel, az ész vészharangja zúg az egész univerzumban, fedezd fel jogaidat!”²

Őt, mielőtt még többet megvalósíthatott volna, kivégezték a jakobinusok guillotine-nal 1793-ban. E történésekkel kapcsolatban kiemelek még egy nőt: Mary Wollstonecraft-t, aki az újkori nőjogi mozgalmak elindítója volt. Mary Wollstonecraft 1792-ben írta meg „A nők jogainak követelése” című könyvét, amely a modern feminizmus alapköve lett. A családi elnyomásban, zsarnokságban nagy hátráltató erőt látott a női emancipáció tekintetében. Nagy port kavart az az álláspontja mi szerint, a nő ugyanolyan emberi lény, mint a férfi, *csak a nevelés hatására válik „gyengébbé”*. Követeléseik között szerepelt, hogy szünjön meg a kétféle nemi erkölcs, a nőket ugyanúgy értékeljék, viszonyítsák, mint a férfiakat, legyen *joguk tanulni, dolgozni, önálló életet élni, sőt politizálni is*. A „Vindication of the Rights of Woman” című műve mely a női egyenjogúságot hirdette nagy visszhangot kapott Londonban.

„Az élet színpad. A szereplők a sors, a hagyományok által kialakított szerepeket játsszák ezen a színpadon. De akadnak olyanok is, akik nem hajlandók a kijelölt szerepeket eljátszani.”³

A 19. század elejét elérve nem számolhattak nagy előrehaladással, sőt! Igaz, hogy az iparosodás miatt egyre több nő dolgozhatott, szükség volt a gyárakban a munkaerőre, de semmi biztosítékot nem kaptak, munkájuk alulértékelt volt, keresetük feleannyi, mint a mellettük dolgozó férfiaké és könnyen el is bocsájthatták őket. Elmondhatjuk, tehát, hogy egy nőnek nem érte meg dolgoznia, ha a jövőjét vette figyelembe, nem pedig az önmegvalósítást. A házasság biztosabb köteléket jelentett, ez azonban egy nagyon szegényes életnek számított. Nullához közelítő emberi jog, politikai jog és vagyonyjog járt vele.

2 Gouges, 1791.

3 Wollstonecraft, 1792.

Ezen „előzetes időszakba” még egy férfi alakját emelem ki: John Stuart Mill-ét. Angol filozófus és közgazdász volt. Életében többször, politikusként pedig átfogóbban, mélyebben is foglalkozott a nők társadalmi helyzetével. Az 1850-es évektől aktívan részt vett a korai női mozgalmakban, erősen támogatta őket. Programjába a nők választójogát is bevette, amikor 1865-ben a parlament alsóházának képviselője lett. Korábban még egyszer sem történt meg, hogy egy ilyen pozícióra jelölt kiálljon a nők jogai mellett. Parlamenti képviselőként való rövid működése során (1868-ig) több olyan törvényjavaslatot támogatott és kezdeményezett, amely a nők helyzetének javítására irányult, pl. a válásról szóló törvényt; 1866-ban petíciót terjesztett elő a parlamentben a nők választójogáért. Másik törvényjavaslata lehetővé tette volna, hogy a férjhezett nők a vagyonról rendelkezhessenek. Ezek közül szinte egy sem valósult meg, de mégis olyan eszmeiséget, nyílt látókörűséget tükrözött, mely tulajdonképpen megalkotta a liberális feminista politikaelmélet kereteit. Egyik esszéjében a rabszolgaság analógiáját használja és hangsúlyozza, hogy a nők alárendeltsége a *legális rabszolgaság* egyetlen példája a modern nyugati társadalmakban. Egyrészt olyan értelemben, hogy a jogrendszer nem ismeri el a férjhezett nőt a jog önálló szubjektumaként, másrészt olyan értelemben, hogy, ha nem a jog, akkor a szokások és a tradíciók is lehetetlenné teszik a nő emberi méltóságának elismerését, amikor az „*animális funkciók*” kielégítésére szolgáló eszközt csinálnak belőle.

Végezetül még egy alapfogalom ismertetését céloztam meg, a normakövető emancipáció fogalmát. Ez egy olyan, elsősorban konzervatív nők körében megjelenő emancipációs forma, melynek során az individuálisnál magasabb értékűnek tartott közösségi elvek – Isten, nemzet, társadalom szolgálata – alapján jut az egyén a nemi szerepek ártérmezéséhez, az önérvényesítéséhez és az önmegvalósításhoz, miközben saját társadalmi csoportjának értékrendjét és normáit nem kérdőjelezi meg.⁴

4 Sári Szabó, 2014. 85-106.

1.2 Tényleges feminizmus megjelenése

A demokratizálódással egyre másabb igények fogalmazódtak meg az emberekben. Egyik nagy probléma az volt, hogy a folyamatos előrehaladás, a jogok egyre szélesebb kiterjesztése ellenére a nők ezen még mindig kívül estek. Nem volt választójoguk, munkabérük irreálisan alacsony volt a férfiakéhoz viszonyítva, a családi viszonyokról, bánásmódjukról nem is beszélve. Érdekességként megemlíteném, hogy a választójoggal kapcsolatos kutatásom során találtam egy adatot, mi szerint már 1790-ben a női választójogot New Jersey-ben engedélyezték: „az állam minden szabad lakosának”, amit 1807-ben visszavontak. Itt is láthatjuk, hogy már bár volt egy kezdetleges próbálkozás, amelynek eredménye nem maradt tartós. Ezt azért emelem ki, mivel csak a 19. század második felében indult megint útnak a női választójog érvényesítése. Kiindulópontja Angliában, majd az Egyesült Államokban volt.

A szervezett feminizmust tekintve három fő hullámot tudunk elkülöníteni. Az első hullám a 20. század elején szerveződött, előbb Emmeline Pankhurst vezetésével Angliában. Az Egyesült Államokban Lucy Stone és Susan B. Anthony irányításával indul el a folyamat. A munkásosztálybeli nők oktatási, jótékonyági, társadalmi és vallási tevékenységének világán belül szerveződött. Ezek a hálózatok alakulnak majd politikai szervezetekké és teremtik meg a női lobbik, önszerveződő csoportok, akciók alapjait a hatvanas évek közepén. Ezt bővebben a választójog kialakulása alcímben fogom tárgyalni. A kifejezetten politikai feminista szervezetek kívül, mint amilyen például a Nők Nemzeti Szervezete (National Organisation for Women, NOW) vagy a Nemzeti Női Politikai Gyűlés (National Women's Political Caucus), középosztálybeli értelmiségiek, munkásnők és „független nők” kezdeményezésére érdekképviseleti csoportok sokasága szerveződött meg, szokatlanul nagy érdeklődést váltott ki a társadalom más csoportjaiból is.

A második hullám az 1960-as években indult az Egyesült Államokban, amely a '70-es évekre is kiterjedt. Fő ok az volt, hogy a háború utáni időszakban igyekeztek a háború idején minden területen helytálló és

bizonyító nőket visszaszorítani a magánszférába, a háziasszonyok szerepébe. Betty Friedan személyes interjúkat követően 1963-ban „Feminine Mystique” címmel írt könyvet erről a folyamatról. Arról írt, ez az életforma mennyire nem tette boldoggá a nők többségét, sokan a média és a külvilág által sugárzott befolyásoló technika hatására hitték azt, hogy velük (nőkkel) van a probléma, amiért ezt nem szeretik. A könyv nagysikerű lett, nyomában a feminizmus újabb hulláma vette kezdetét. A fő érvelés az volt, hogy a nők ne legyenek a magánszférára (otthon, háztartás, gyermeknevelés, reprodukció) korlátozva, fontos, hogy a férfiakkal egyenlő lehetőségeket kapjanak. A nyilvános szférában is szerepelhessenek, dolgozhassanak, és a vezető pozíciók is hozzáférhetővé váljanak számukra. Emellett középpontba került a nő saját testéhez való joga. Ezek alatt a reprodukzív jogokat értették főként: fogamzásgátlás, abortusz, mesterséges megtermékenyítést illetve a szexuális zaklatás, nemi erőszak jogi szabályozása is. A feminista irodalomkritika feltárta a számos férfiíró műveiben rejlő szexizmust (hímsovinizmust), ezzel párhuzamosan megindult a férfiközpontú és marginalizált nőírók szisztematikus kutatása, majd, mint tágabb kutatási terület, létrejött a nőtudomány, „women’s studies”, illetve a társadalmi nemek kutatása „gender studies”. Érdekes jelenség még a mesék gender szempontú kutatása: a feminista teoretikusok szerint az ismert tündérmesék többsége passzív, dependens női mintát állít a kislányok elé. Szigorú kritika alá kerülnek a romantikus regények, és a női magazinok is.

A kritika elméleti alapját többnyire a Simone de Beauvoir „A második nem” című 1949-es művéből eredő sex–gender, azaz biológiai versus. társadalmi nem megkülönböztetés képezte.

A harmadik hullám, szintén az USA-ban, a ’90-es évek elején indult. Egyrészt a globális tudatú feminizmus igényével jelentkezett. Rámutatott a második hullám hibájára, miszerint az nem vette figyelembe a faji és osztálykülönbségeket, csak a középosztálybeli, fehér nőkre, az ő problémáikra fókuszált, és figyelmen kívül hagyta pl. a munkásnők problémáit és jogait, vagy az afro-amerikai, illetve harmadik világbeli nők halmozottan hátrányos helyzetét. (Magyarországra utalva, nálunk

ez a roma nőket érintő problémakör ma is: a kettős diszkriminalizáció, elnyomás.) Másrészt kimutatta, hogy a második hullám számos területen még nem érte el céljait. Itt kiemelve az üvegplafon hatást, miszerint a nők munkahelyi feljebbjutásának gyakorlati nehézségei a jogi lehetőségek dacára és a fizetésbeli különbségek továbbra is jelen vannak. Végül pedig, a szigorúbb megközelítésre hajlamos második hullámmal szemben vizsgálat tárgyává tette a populáris kultúrát is, a női magazinok, vagy a romantikus regények olvasóival, női sorozatok nézőivel megértőbb volt. Kiemelte az ezekben rejlő öröm, illetve a tudatos fogyasztás lehetőségeit. Érdekes és számomra eleinte furcsaságnak tűnt, hogy a második feminista hullám a különböző esztétikai kelléket nőellenesnek tartotta. Később megengedőbb álláspontot tanúsított a külsőségek iránt, ez az újított forma: példaként szemléltetve a túsarkú cipő és a rúzs, ha az illető nő önként választotta, nem képezett többé ellentétet a feminizmussal. A '90-es évek elején megjelent a média és a szépségipar anyagi érdekei által generált szépségkultusz.

Ellenzőjeként, legerőteljesebb kritikusként Naomi Wolf lépett fel. „The Beauty Myth” című értekezésével. Azonban itt is fontos, hogy Ő is a tudatos választást hangsúlyozza, nem a szépséggel kapcsolatos termékek, szolgáltatások teljes elvetését

A harmadik hullám egy sajátos oldalága a „riotgrrrl” nevű punk zenei mozgalom volt. Erre a műfajra az volt a jellemző, hogy „do it yourself”- alapon nők zenekarokat alapítottak. Legismertebb a Bikini Kill, vezető énekesnője: Kathleen Hannah. Az egészzet az jellemezte, hogy dühödt szövegvilágon keresztül kiemelten a nőkkel szembeni erőszakkal kapcsolatos véleményüket fejezték ki.

A 2000-es évek után beszélnek egy „negyedik hullámról”, ezt azonban nem lehet megerősíteni.

2. Feminizmus irányzatai

2.1 Liberális feminizmus

A liberális feminizmus szerint a társadalom intézményeinek hiányoságaiban keresendők az okok, amelyek miatt a nők nem egyenlők, és ezért korrigálni lehet olyan reformokkal, melyek nem változtatják meg alapjaiban magát a társadalmat.⁵ A liberális feminizmus filozófiai kiindulópontja az individualizmus elve, vagyis az a meggyőződés, hogy az ember, mint egyén fontos, és emiatt minden egyénnek nemétől, hitétől vagy vallásától függetlenül azonos bánásmód jár. Általánosságban véve a liberális feministák nem szeretnék eltörölni az élet magán- és társadalmi szférái között fennálló különbségeket. A liberális feminista mozgalmon belül fontos szerepet játszott a *szüfrazsett mozgalom*. Ezen felül, akiket korábban is kiemeltem, Mary Wollstonecraft munkája, John Stuart Mill *On the Subjection of Women* (A nők alárendeltségéről,) című könyve meghatározó alap. Továbbá Betty Friedan *The Feminine Mystique* (A női misztikum) című műve jelentős mérföldköveket jelentett a liberális feminizmus kialakulásában.

2.2 Radikális feminizmus

Alaptételei szerint a nők elnyomása az elnyomás legalapvetőbb formája. Ezt több gondolattal is alátámasztották. A történelemben ez az első, a legelterjedtebb, a legmélyebb, ebből következik az, hogy a legnehezebb megszüntetni, ez okozza a legtöbb szenvedést, amelynek hatása gyakran nem látható. Konceptuális modell a többi elnyomás számára. Jellemzője, hogy hogyan kontrollálja a férfi a nő testét. Az irányzat legjelentősebb képviselői: Shulamit Firestone, Marge Piercy, Adrienne Rich, Andrea Dworkin. Marge Piercy szerint: *a nőnek fel kell adnia reprodukciós monopóliumát, hogy megszűnjenek a hatalmi viszonyok.*

5 Appelbaum-Chambliss, 1995.

2.3 Szocialista feminizmus

A szocialista feministáknak meggyőződése, hogy a nők egyenlőtlenségét eredményező nemek közötti viszony magán a gazdasági és társadalmi rendszeren alapul, és nagymértékben köszönhető a kapitalista gazdasági viszonyoknak. Csak alapvető társadalmi változás, akár forradalom útján juthatnak teljes emancipációhoz a nők. A patriarchátust a társadalmi és gazdasági tényezők fényében kell értelmezni. Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete” című művében felveti, hogy a nők elnyomása elsősorban a család intézményén keresztül működik:

„Az osztályelnyomás első megjelenése a történelemben egybeesik a nő és a férfi antagonisztikus viszonyának kifejlődésével a monogám házasságon belül”.⁶

Más szocialista feministák a hagyományos patriarchális család helyett a közösségekben való együttélést és a „szabad szerelmet” javasolták. Ha a nemek elkülönítése tisztán átvágja a társadalmi megosztottságot, felvetődik a kérdés, melyik dominál a kettő közül? Az ortodox marxisták kitartanak az osztálypolitikának a nemi politika felett élvezett elsőbbsége mellett, mondván, hogy az osztályok kizsákmányolása mélyebb és jelentősebb folyamat, mint a szexuális elnyomás. Ezért a feministáknak a munkásmozgalom oldalán kell küzdeniük, és nem önálló női mozgalmat erőltetniük. A modern szocialista feministák visszautasítják ezt a megközelítést, mivel számukra a nemi elnyomás legalább annyira fontos, mint az osztályok kizsákmányolása. A legismertebb szocialista feministák: Charlotte Perkins Gilman, Alexandra Kolontai, Rosa Luxemburg és Juliet Mitchell.

Az irányzatok közül csak ezt a hármat emeltem ki, mivel ezekben legerősebb a politika jelenléte és hatása. Ugyanakkor említsük meg a további irányzatokat is, ezek: a fekete feminizmus, a francia feminizmus, a pszichoanalitikus feminizmus, a kulturális feminizmus, a

⁶ Engels, 1921.

queer- elmélet és a keresztény feminizmus. Ezeknek mélyebb tárgyalása már elrugaskodna az irányvonalától, amit tartok dolgozatomban.

3. Szüfrazsettek

A szüfrazsett politikai egyenjogúságért, választójogért harcoló női mozgalom Angliában volt a legerősebb és legkitartóbb. Az iparosodás előrehaladtával a felsőbb- és középosztálybeliek helyzete jelentősen megváltozott. A férfiak előtt megnyíltak a művelődési és elhelyezkedési lehetőségek, míg a nőket – mesterségesen tudatlanságban tartva – csak a társasági életre készítették fel. Az *1871-ben megalakult Nők Szavazati Jogának Országos Szövetsége* választójogot követelt a nőknek, bár ekkor még a férfiak közül is csak minden hatodiknak volt szavazati joga. 1903 október 10-én megalakult a Nők Társadalmi és Politikai Uniója. 1905 októberében egy választási gyűlésen követeltek szavazati jogot – két tagjukat letartóztatták. Később Londonba helyezték át székhelyüket, de békés politikai tevékenységük ott sem járt sikerrel. 1908 július 21-én hatalmas tüntetést szerveztek, majd delegációt küldtek a parlamentbe, de tagjait elfogták és bebörtönözték. Ezzel le is zárult a mozgalom békés szakasza.

4. Nők választójoga

A választójogot Finnországban sikerült kivívni a leghamarabb 1907-ben. Angliában 1918-ban részlegesen érték célt, a 30 év feletti nők szavazhattak, és 1930-ig kellett további erőfeszítéseket folytatni, míg a férfiak és nők számára egyenlő feltételek kerültek bevezetésre Európában

Más országok helyzetére is kitekintve, míg Törökországban már az 1930-as években szavazhattak a nők, addig az Öböl-menti országokban egészen a 21. századig kellett arra várni, hogy a férfiakkal azonos szavazati jogok illessék meg őket. Legutóbb 2006-ban a sokáig kitartó Egyesült Arab Emírségek biztosította a jog gyakorlását a nők számára, így Szaúd-Arábia magára maradt egyedüli muszlim országgént, ahol nem szavazhatnak nők. A legmegdöbbentőbb Svájc, ahol 1971-ig kellett várni. Ekkor a szavazásra jogosult férfiak kétharmados többséggel úgy határoztak, hogy elfogadják a szövetségi alkotmánynak a kormány által is javasolt módosítását és a nyugat-európai polgári demokráciák közül utolsóként megadták a nőknek a szavazás jogát. Az eredmény automatikusan megváltoztatta az alkotmányt. A nők 1971. október 30-án szavazhattak először.

1. kép: Tüntető nők⁷

⁷ British Library http://index.hu/tudomany/tortenelem/anagyhaboru/2014/02/24/szufrazsettek_a_kiralyi_szinhaban/ (Utolsó letöltés ideje: 2015. április 10.)

5. Magyarországi feminizmus

5.1 Kezdeti feminizmus

A feminizmus magyar előfutárai közül megemlítem Szendrey Júliát, aki – ezt kevesen tudják róla – író és műfordító volt, kortársai döbbenetére rövid haját viselt, nadrágban járt, szivarozással keltett botrányt, és a forradalomban való részvételre szólította nőtestvéreit.

A Nő és Társadalom főszerkesztőjének, Bedy-Schwimmer Rózsának (1877-1948) a vezetésével Magyarországon is elsősorban a nők szavazati jogának megszerzésére irányult a mozgalom. Bedy-Schwimmer foglalkozott még a tulajdonjog, az öröklés kérdéseivel és a nők házasság általi jogfosztottságával.

Akit nehéz egy csoportba is besorolni az Slachta Margit (1884-1974). Magyar szerzetes, feminista politikus, az első magyar női országgyűlési képviselő volt. Egyszerűen olyan emberi és erkölcsi értékeket hordozott és közvetített olyan elhivatottsággal, melyek nagy hatással bírtak az őt követőkre.⁸

5.2 Választójog

Magyarországon 1918-ban a Károlyi- kormány idején, az őszirózsás forradalom után, noha a férfiakkal nem egyenlő feltételekkel, de szavazati jogot nyert a nők egy része: *férfiak 21 év fölött alanyi jogon, míg nők 24 éves koruktól és írástudáshoz kötött feltétellel szavazhattak*. Ezzel megelőztük az Egyesült Államokat, ahol a nők 1920-ban kapták meg a föderális alkotmányban a választójogot. Ugyanakkor a választójoggal rendelkező nők csoportját a Bethlen-kormány már 1922-ben jelentősen

⁸ Balogh, 2009. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/slachta_margit (Utolsó letöltés ideje: 2015. április 17.)

leszűkítette: *eltartottak közül 3 vagy több gyermekes nők, egyéb esetekben 30 év feletti, illetve felsőfokú végzettségű nők szavazhattak.* 1945-ben vezették be az *általános választójogot, mely a nemi alapú diszkrimináció mellett a hátrányos megkülönböztetés egyéb formáit is eltörölte.*

5.3 A szocializmus árnyékában

Magyarországot érintően sokan gondolják, hogy a feminizmus második hulláma nem következett be. A szocializmus évtizedei egészen sajátos helyzetet hoztak létre a nők számára. Még a Rákosi-rendszer időszakában, a II. világháború veszteségeit is pótolva, 1952-ben az első nőminiszter, Ratkó Anna elrendeli a teljes abortusztilalmat. Ez 1952-55-ig tartott. Jelmondata: *„lánynak szülni dicsőség, asszonynak kötelesség”*

A Kádár-korszak felülről szervezett keretek között akarta megoldani a nőmozgalmakat, amellyel többek között le akarta tudni az egyenjogúság problémáját, és elejét akarta venni, a nehezen ellenőrizhető civil női tömörüléseknek. Ezzel a nőmozgalmak éppen alulról szerveződő, mozgalmi jellegüket veszítették el. Emellett a nyugati nőmozgalmakat illetően végig tájékoztatási homályban tartotta a női népeiséget az emancipáció nemzetközi állását illetően. Emellett jelen volt egy úgynevezett *egyenlőség*, amely által a nő a legkülönfélébb munkaköröket elvállalhatta, akár előre is juthatott, viszont kettős teher jött létre számára, mert sosem kérdőjeleződött meg az a nézet, hogy egyenlő arányú munkavállalás mellett is a házimunka és a gyermeknevelés kizárólag a nő feladata. Pozitívum, hogy ekkoriban kiterjedt bölcsőde és közétkeztetési rendszer fejlődött ki, melyek a rendszerváltással azonban vissza is szorultak, ahogyan a feminizmus is egy lejárt dolognak számított. .

5.4 1989 utáni fejlemények, érdekességek

Bollobás Enikő vezetésével megalakul a Szegedi Feminista Csoport 1989-ben. Ezt fontosnak tartottam, szegedi egyetemista kötöttségem miatt. Vizsgálódásaim során több említést is felfedeztem a szegedi nők nagy aktivitásáról a női egyenjogúság terén, erre lejjebb vissza fogok térni. 1990-ben a MÚOSZ székházban megalakul a Feminista Hálózat, 1991-ben megjelenik a Feminista Hálózat lapja, a *Nőszemély*, mely 1998-ig jelent meg. A Szegedi Tudományegyetemen (akkor József Attila Tudományegyetem) megalakul a *Magyar Nők Élettörténete Kutatócsoport*. 1992-ben megalakul a Szegedi Nők Klubja. Ugorva egyet, nagy mérföldkövet jelent *IV. Női Világkonferencia Pekingben 1995-ben*, amelyről a a *Nőszemély* című lap is tudósított. A Világkonferencián megfogalmazzák a „*Pekingi Nyilatkozatot*” és a „*Cselekvési programot*”, amelyet Magyarország is elfogadott. A Világkonferencia felhívta a kormányokat, hogy tegyenek stratégiai lépéseket a következő *12 kritikus területen*:

1. A nők és a szegénység
2. A nők oktatása és képzése
3. A nők és az egészség
4. A nők elleni erőszak
5. Nők a fegyveres konfliktusokban
6. A nők és a gazdaság
7. A nők a hatalomban és a döntéshozatalban
8. A nők előmenetelének intézményes mechanizmusai
9. A nők emberi jogai
10. A nők és a média
11. A nők és a környezet
12. Lánygyermek

2005-ben megtartják az első „Nyelv, ideológia, média” „genderkonferenciát” a Szegedi Tudományegyetemen Barát Erzsébet és Sándor Klára szervezésében, amit azóta minden évben megismételnek.

2014-ben a *Női Érdek* konferenciát rendez, melynek keretében bemutatják a rendszerváltás óta eltelt 25 év közpolitikájára reflektáló, *A nőtlen évek ára* című tanulmánykötetet, valamint a kapcsolódó szakmai ajánlásokat.

5.5 Nemi megkülönböztetés ma⁹

A nőknek mindig is lehetőségük volt a „tiszteséges visszavonulást” választani. A magánélet egyfajta menedéket jelentett a közélettel szemben. Az egyéni élethelyzet gyakran kimentette őket a politikai és a gazdasági csapdahelyzetekből, míg a férfiaknak a közéleti aktivitás hagyományosan fontosabb volt.

Magyarországon a nők nagy része nem veszi észre, hogy a női szabadságot társadalmilag intézményesített formában korlátozzák. Elfogadja a kényszereket, és belenyugszik abba a *hierarchikus rendbe*, amely elkülöníti egymástól a női és a férfivilágot, következetesen az utóbbinak nyújtva több jogosítványt. Ennek eredményeként *a nők alapvetően együttélnék a legkülönbélebb jogsérelmekkel*.

Minek köszönhető ez? Hiányoznak a közelmúltból a kollektív női „sikertörténetek”. A *női egyenrangúság elutasítása társadalmi reflex*, amivel soha nem állt szemben társadalmi mozgalom, és csak a legutóbbi években kezdődött meg egy olyan nyilvános párbeszéd, amely ezt szorgalmazza. Kevés a példa közös női érvényesülés tekintetében, csak egyéni sikertörténetekről lehet hallani.

A kelet-közép-európai országokban nemcsak a feminizmus, hanem maga az esélyegyenlőség gondolata is háttérbe szorult. A politika ugyanis elutasító a női jogokkal szemben, legfeljebb 7-10%-os részvételi arányt enged a nőknek. A politikai rendszerváltás sem okozott nagy változást e téren:

⁹ Lévai, 2001.

<http://preview.mediacenter8.hu/www/index.php?page=notortenelem&group=-nok-a-tarsadalomban&id=222> (Utolsó letöltés ideje: 2015. április 17.)

„A politikai elit értetlen a nők szerepvállalásával szemben, nem partner a közéleti részvételt segítő stratégiák kialakításában.”

A nagypolitikát továbbra is a férfiak uralják. Kevés az olyan politikusnő, aki másféle szemléletmóddal, az esélyegyenlőséget is figyelembe véve közelíti meg az egyes kérdéseket. Holott:

„Az egyenlő bánásmód nem korlátozódhat a női jogok védelmére, hanem mindenféle nemi megkülönböztetés tilalmát szolgálja.”

Mivel a női politikusok Magyarországon nem tudtak kitörni a férfiak által uralt politikai arénából, a női civil szervezetekre hárul az a feladat, hogy többek között az esélyegyenlőség kérdéseivel is, hozzájáruljanak ahhoz, hogy a nők a versengő politika főszereplőivé válhassanak.

5.6 Női jogi szervezetek

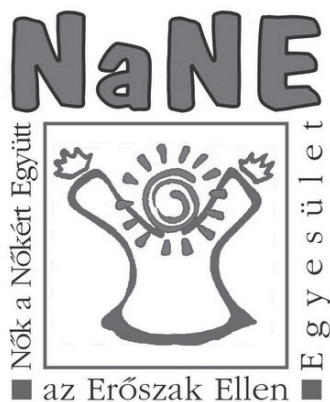
Magyarországon, úgy vélem, a legjelentősebb női szervezetek a következők: a NANE Egyesület, a Patent Egyesület, a MONA (Magyarországi Női Alapítvány), a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, a Keret Koalíció, az Együtt Egymásért Európában Egyesület, GAK Oktató, a Kutató és Innovációs Közhasznú Kft. Társadalmi Diverzitás Program, a Habeas Corpus Munkacsoport és a Magyar Nők Szövetsége.

5.6.1. NANE Egyesület bővebben. A Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen¹⁰

Azzal a céllal, alakult 1994-ben, hogy segélyvonalat indítson bántalmazott nők részére. A segélyvonal mind a mai napig az egyetlen olyan célzott telefonos szolgáltatás e témában, amelyet képzett női önkéntesek működtetnek civil szervezeti keretek között. Az ügyeleten napi 5-8 bántalmazással és családon belüli erőszakkal kapcsolatos ügyet regisztrálnak. Szerintük a családon belüli erőszak nem magánügy.

10 <http://www.nane.hu/>

Számos nemzetközi egyezmény és javaslat kimondja, hogy a családon belüli nők és gyerekek elleni erőszak a nőkkel szembeni diszkrimináció egyik formája, és ezért megszüntetése állami feladat. Magyarországon a NANE Egyesület az egyetlen családon belüli erőszakra specializálódott női civil szervezet, ebből is adódik, hogy az elmúlt évek során tevékenységeinek köre jelentősen kibővült. Például eljárást indított az Alkotmánybíróságnál a nemi erőszak bűncselekményként való elismertetéséért abban az esetben is, ha az a házasságon belül történik.

2. kép: A NANE logója¹¹

¹¹ <http://www.noicivilek.hu/2012/08/nane-nok-nokert-egyutt-az-eroszak-ellen.html>

5.6.2. *Hungarian Women's Lobby Magyar Női Érdekvégyenesítő Szövetség*¹²

A Szövetség 2003. október 3-án alakult. A „Női Érdek” hosszú távú célkitűzései:

1. hozzájáruljon a magyar nők társadalmi és jogi egyenlőségéhez,
2. szemléletváltást indítson el a nemek esélyegyenlősége tekintetében.

A szövetség igyekszik a nők szociális helyzetét, életesélyét és életminőségét a maga eszközeivel javítani, fellép a nőkkel szembeni diszkrimináció és erőszak minden formájának tilalmaért is. Ehhez elengedhetetlen, hogy a nemzetközi egyezmények Magyarországon is betartsák, az EU-s normákat itthon is elfogadják. A szövetség a napi gyakorlatában a jogalkotás különböző szintjeihez kapcsolódva arra törekszik, hogy a nők élni tudjanak emberi jogaikkal a társadalmi élet minden területén, a magán- és a közszférában egyaránt, a törvényhozástól a törvények megvalósításáig terjedően.

3. kép Hungarian Women's Lobby Magyar Női Érdekvégyenesítő Szövetség logója¹³

¹² http://noierdek.hu/?page_id=2

¹³ Az alábbi felhívást a Feministák Egyesületének fiókja, a Szegedi Feminista Egylet tette közzé a Délmagyarország 1914. január 11-i számában – a hivatalos alakuló ünnepség napján. <http://www.womenlobby.org/spip.php?article5728&lang=de> (Utolsó letöltés ideje: 2015. április 19.)

6. Összegzés

A kutatásom célja eredményesnek mondható, átfogóan megismertem a feminizmust, annak alaptételeit, majd ezt szűkítve a magyarországi helyzetet, az ehhez kapcsolódó történelmet is. Hipotézisem megdőlt, hiszen Magyarországot egy rendkívül intenzív mozgalmi szféra jellemezte. Azonban az is érzékelhető, hogy ma, a 21. században is még rengeteg megoldatlan kérdéskör, probléma áll előttünk, melyet nekünk kell megoldanunk, nem hunyhatunk szemet felettük. Az elvek, az elmélet léteznek, de Magyarországon a gyakorlatban nem igazán látható ezek megvalósulása.

Meglepett, hogy Szeged város női ilyen aktívan vesznek részt az egyenjogúság, a feminizmus elméletének kutatásában és terjesztésében. Bár ha belegondolunk Szeged sok mindenben élen járt a történelemben. Miért lett volna ez másképp a feminizmus esetében?

Felhívás a magyar nőkhöz!

Teshetvi szeretettel közeledünk hozzátok, magyar asszonyok és lányok, mikor arra kórnék benneteket, hogy a magyarországi nőmozgalom vezetéséhez csatlakozzatok.

A szívetekben kopogtatunk először; azon a szíven, mely ósztán embert megérintéssel vesz részt minden emberi nyomorúságban s talán még sem sejtette, hogy nekünk, nőeknek, milyen számomra, nehéz sors jutott osztályrészül. Gondolatok az elhagyott nőkre, az özvegyekre és kenyérgerecsét nélkül maradó úrvárokra, a törvénytelen gyermekek anyjára és mindazokra, akik női hivatásunknak és a társadalomnak estök áldozatul: milyen boldogtalan főnagyzod Kifosztott és tehetetlen nők tömege, mely tanfolyamul és segítség nélkül áll a törvényes alapokon álló társadalmi rend utvasztójában. Ezer és ezer nő él a világban, kinek életéből hiányzik a megelégedésnek és boldogságnak valószínűleg árnyalata is, mert az a sok nő nem tud kenyeret keresni, nem bír a férfimunkával üzleti versenyre kelni, vagy olyan hargományokba, törvényekbe, előítéletekbe ütközik, melyek a nők tisztességes megéledését lehetlenné teszik számára, a társadalom kifosztottjai családjaiban, vagy a prostitúció karjai közé kergetik.

És aki közöletet békés, melog otthon levegőjében él, vajjon nem érez-e néha aggodalmat, ha arra gondol, hogy egy véletlen körülmény a gyermekeit a kenyérgerecsé eszláftól, megsemmisítheti vagyontól, foszlányokká tölheti életének nyugodt biztosságát? Mindnyájan ki vagyunk szolgáltatva a társadalom mai rendjének, mely passzív túlrésre és arra kényszerít bennünket, hogy özszettét kézzel, félelemtől reszkelve várjuk a hatalom birtokosainak reánkmosolygását. A magános, kenyérgerecsé nélküli nincsenek megnyitva a munka lehetőségének összes utját, csupán csak azok, melyekre a fennálló társadalmi rend különös kegyképpen engedett bennünket. A női munkák bére aránytalanul alacsony; a törvénytelen gyermekanya jogvédelem nélkül áll. A nők társadalmi egy nagy proletár-társadalom. Ez a megismerés vezet rá bennünket arra, hogy *nekünk, nőknek, szövetkeznünk kell a nőmozgalomból összefüggő érdekeket védelmére*. Törvénnyünk kell, hogy felszabadítsuk magunkat az alól a lealadó gyánkodás alól, melyben a férfiak társadalmi bennünket részesít. Nem hűségi kérdés ez, hanem etikai és gazdasági. Dolgozni és munkánkunk értékét adni akarunk minden téren, valahol csak saját javunkat és család körünk boldogulását állomozdhatjuk: egyenlőségben és könyhában épen úgy mint iskolában, hivatalban, üzletben, gyárban, szpóteremben és az életnek valamennyi értéktelenség viszonylatában. Jogvédelmet, egyenlő elhánást, ezen felül egyéni és politikai jogokat kívánunk az emberiség jogtalan egyik felének, nekünk, hogy a másik fél jogait a legkevésbé esorítani akarjunk.

Új elhelyezkedést akarunk magunknak biztosítani; egyéni szabadságot, anyagi függetlenséget és társadalmilag hasznos munkát, hogy magunk irányíthassuk sorsunkat

és ne ahhoz az emberhez kössük azt, aki a nagy tömegből kiválaszt bennünket, érzelmi, vagy anyagi szükségleteink megfelelően, hanem ahhoz, aki egyéniségünknek, életelőfogásunknak, érzelmi és értelmi világunknak megéledésével közeledik hozzánk. A mai társadalom asszonyai felbecsülözött díjazták, vagy házi eszlakok inkább, mint emberi életre hivatott lények; nevelésük egyoldalú és felületes, lelki életük magára hagyott. A bölcsenél kell kezdeni az új női generáció megmentését. Szeretnénk, ha becsülletes és hasznos munkánkért, gondolközogynak eredményéért és valódiság emberi volnánkért becsülletes magunkabb bennünket, semmint csupán az otthon melegéért és a szeretetért, melyet nyújtani tudunk.

Hogy ezt elérjük, arra kell törekednünk, hogy politikai téren biztosítsuk a nők véleménynyilvánítási és törvényalkotó jogosságát, mert csak attól a törvényhozástól remélhetjük a kenyérgerecsé és elhagyott nők, valamint a családjuk és törvénytelen gyermekek jogviszonyainak rendezését, melyben maguk a nők panaszolhatják föl évszázados elnyomatásukat és sérelmeiket.

Új közmorált szeretnénk tehát létesíteni, az erkölcsi fogalmaknak egy olyan megírztulását, mely mellett a nőnek nem lenne oka szegénykednie és kétségbeesnie anyasági, elhételensége, tanulatlansága és kiszolgáltatottsága felött. Jogvédelem és megbecsülést kívánunk a női nemnek biztosítani ezzel a férfi társadalommal szemben, mely a kenyérgerecséi pályák legtöbbször elűzte a nőt és törvényeiben olyan előjogokat biztosított magának, melyek a mi kültetésünkre vezettek.

A mai társadalmi élet sodrában nyitott szemmel néző, gondolközva haladó nőnek meg kell látnia azt a tiszta perspektívát, melyet a nők szociális szervezkedése nyit meg előtte. Legyünk szolidáriusak, értsük meg egymást és segítsünk a magunk baján! Ne riasszon vissza senkit az a gondolat, hogy a nő nem a fórumon való agitálásra van teremtve. Bizonyára nem élünk, hogy minden asszonyból harcoss amazont formáljunk; a harc az agitálás, a szervezkedés nekünk csak eszközök, hogy nemünk jogainak olismertetését általunk biztosítsuk. S nem is karddal, vagy seprővel kezünkben fogunk a fórumra kiállani, hanem az értelemben szóló meggyőzés erejével és a magunk igazságának lelkes hangzotásával akarjuk elérni, hogy a társadalom figyelme mozdalmunkra irányuljon, *mert mindig a társadalmi mozgalomnak ritik át a közradatái azokat a vezető ezemeket, amelyek később terepben nyernek kifejezést*.

Ezért kérünk benneteket, tisztán itéletű, bátor, modern asszonyok és lányok: csatlakozzatok hozzánk, lépjétek be egyesületünkbe. Minden nő támazunk és segítőtársunk lehet otthonában, a társaságban, az életben: mindennél, ahol csak megfordul. Legyünk elszántak, kitartók, faradhatatlanok, tanulmányok és eszméink igazságában szívvel, lélekkel hívők.

A feminiszták egyesületének előkészítő bizottsága.

4. kép: Felhívás a magyar nőkhöz¹⁴

14 <http://www.nokert.hu/index.php/ntoertenet-feminizmustoertenet/feminizmus>

7. Irodalomjegyzék

1. Richard P. Appelbaum – William J. Chambliss: Sociology. Harper-Collins College Publishers, 1995.
2. Balogh Margit – S. Nagy Katalin (szerk.): Asszonysorsok a 20. században. BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék, Szociális és Családvédelmi Minisztérium Nőképviselési Titkársága, Budapest, 2000.
3. Balogh Margit: Slachta Margit. In: Rubicon, 2009/4.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/slachta_margit
4. Bozzi Vera-Czene Gábor: Elsikkasztott feminizmus, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
5. Friedrich Engels: A család, a magántulajdon és az állam eredete. Népszava, Budapest, 1921.
6. Gyáni Gábor-Nagy Beáta (szerk.) Nők a modernizálódó magyar társadalomban. Csokonai Kiadó, Debrecen, 2006.
7. Jack Holland: Nőgyűlölet. A világ legrégebbi előítélete. Bookart, Budapest, 2011.
8. Kenedi Géza. Feminista tanulmányok. Lampel, Budapest, 1912.
9. Lehotai Orsolya, A nők választójogát és képviselését övező diskurzus az 1945-ös választások tükrében. Budapesti Corvinus Egyetem, TNTeF (2014) 4.2, pp. 91-105.
10. Lévai Katalin: Nők a rendszerváltás éveiben. In: Rubicon, 2001/06.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1989_nok_a_rendszervaltás_eveiben/
11. Janne Haaland Matlary: A felvirágozás kora. CRS, Budapest, 2002.
12. John Stuart Mill: On Liberty. Hackette, Indianapolis, 1978.
13. Pető Andrea: Napasszonyok és holdkisasszonyok – A mai magyar konzervatív női politizálás alaktana. Balassi Kiadó, Budapest, 2003.

14. Petó Andrea (szerk): Női esélyegyenlőség Európában – Nőtudományi tanulmányok és munkaerő-piac kapcsolata Magyarországon. Balassi Kiadó, Budapest, 2003.
15. Sárjai Szabó Katalin, Normakövető női emancipáció – A konzervatív nőmozgalom Magyarországon a 19. század végén, 20. század elején, In: Replika, 2014, pp. 85-15.
16. Miriam Shneir (ed.): Feminism: The Essential Historical Writings. Vintage Books, Random House, New York, 1972.
17. Simándi, Irén. 2009/4. A nők parlamenti választójogának története Magyarországon, 1919-1945. Rubiconline (Nőtörténelem különszám).
18. <http://emberijogok.kormany.hu/nok> Hozzáférés:2015.06.14
19. <http://www.nokert.hu/> Hozzáférés:2015.06.14
20. http://noierdek.hu/?page_id=2 Hozzáférés:2015.06.13
21. Nőtörténelem, Rubiconline <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/notortenelem/> Hozzáférés:2015.06.13
22. John Stuart Mill liberális feminizmusa
<http://uj szo.com/cimkek/gondolat/2004/01/09/john-stuart-mill-liberalis-feminizmusa> Hozzáférés: 2015.06.13